

Pluraliteit van verzekeringen in de W.A.M. (wet van 1 juli 1956, inzake de verplichte aansprakelijkheidsverzekering voor motorrijtuigen)

Eric Dirix

Er is pluraliteit van verzekeringen van zodra een zelfde belang voor een zelfde soort risico's door verschillende verzekeraars wordt gedekt. Zulks doet zich niet enkel voor bij verzekering van zaken, maar kan evengoed voorhanden zijn in geval van aansprakelijkheidsverzekeringen indien verscheidene verzekeraars de aansprakelijkheid waarborgen van één en dezelfde persoon.

Meer in het bijzonder zal in het kader van de wet van 1 juli 1956 dergelijke samenloop frekwent voorkomen ingevolge art. 3 van deze wet, luidens welke een WAM-polis tevens de burgerlijke aansprakelijkheid dient te dekken van iedere houder en iedere bestuurder, met uitzondering van hen die zich door diefstal of geweld de macht over het voertuig hebben verschafft. Heeft deze bestuurder nu zelf een polis onderschreven die zijn aansprakelijkheid ook waarborgt indien hij andermans voertuig bestuurt, dan is er samenloop van verzekeringen. Beide polissen blijven hun uitwerking behouden zodat de aansprakelijkheid van de derde-bestuurder zowel gedekt wordt door de eigenaarspolis als door de eigen polis. De benadeelden kunnen derhalve ook beide verzekeraars rechtstreeks aanspreken. De vraag wie van hen dan uiteindelijk de schadevergoeding zal moeten dragen wordt opgelost door artikel 4 van de modelpolis dat aan de uitbreiding der dekking bij het besturen van andermans voertuig een aanvullend karakter verleent, derwijze dat de uitbreiding slechts effect ressorteert in de mate dat de benadeelde geen vergoeding kan bekomen op grond van een andere overeenkomst, die de aansprakelijkheid dekt, waartoe het voertuig aanleiding geeft.

Eén specifiek geval blijft in de rechtspraak echter aanleiding geven tot tegenstrijdige oplossingen. Het betreft hier de samenloop tussen de eigenaarspolis en de polis die de garagehouder heeft onderschreven voor zijn aansprakelijkheid jegens derden bij het verplaatsen van voertuigen die hem werden toevertrouwd voor nazicht, onderhoud of stalling. Veroorzaakt de garagehouder bij het besturen van het voertuig van één zijner cliënten een ongeval, dan wordt zijn aansprakelijkheid gedekt zowel door de eigenaarspolis als door de eigen verzekering. Sommigen hebben t.a.v. van dit toepassingsgeval de mening verdedigd dat iedere samenloop tussen eigenaars- en garagehouderspolis uitgesloten is, derwijze dat enkel deze laatste uitwerking heeft. M.n. werd geargumenteed dat de eige-

naarspolis van suppletieve aard zou zijn (1), dat de garagehouderspolis een specifiek karakter heeft en derhalve alleen uitwerking moet krijgen (2), of nog, dat het beding ten behoeve van de derde-bestuurder zijn voorwerp verliest wanneer die bestuurder (i.c. de garagehouder) zelf een polis heeft onderschreven (3). Deze opvatting werd door het Hof van Cassatie verworpen : beide polissen blijven hun uitwerking behouden (4).

De samenloop kan echter wel worden uitgesloten door middel van subsidiariteitsclausules. Aldus zal in de garagepolissen vaak bedongen worden dat enkel waarborg wordt verleend voorzover de aansprakelijkheid van de garagehouder niet door een andere overeenkomst wordt gedekt (5). Deze clausules zijn echter niet tegenstelbaar aan de eventuele benadeelden die beide verzekeraars zullen mogen blijven aanspreken (6). Ingeval beide polissen een dergelijk beding bevatten, dan neemt men aan dat deze elkaar neutraliseren zodat er weerom samenloop is (7).

Er is evenmin pluraliteit van verzekeringen indien de eigenaarspolis een clause bevat die het aantal toegelaten bestuurders beperkt. Veroorzaakt een andere bestuurder met het voertuig een ongeval dan zal de verzekeraar de benadeelden weliswaar vergoeden, maar eveneens verhaal nemen op de bestuurder. Een voorbeeld zal dit verduidelijken : Souffiau bestuurde het voertuig van De Beer en veroorzaakte hiermee een aanrijding. In de verzekeringsovereenkomst tussen De Beer en diens verzekeraar A.G. werd de verzekeringnemer als exclusieve bestuurder aangeduid. A.G. vergoedde de benadeelden en keert zich nu tot Souffiau. Dergelijk verhaal is niet in strijd met de artt. 1 en 3 WAM : «... dat om reden van het bestaan van een verzekeringscontract en op grond van de bepalingen van de wet, verweerster (A.G.) verplicht was de slachtoffers van het ongeval, door verweerder Souffiau bij het besturen van het aan De Beer toebehorende voertuig veroorzaakt, schadeloos te stellen en, anderzijds, dat overeenkomstig de bepalingen van bedoelde verzekeringscontract het recht op dekking door verweerster (A.G.) wegviel, omdat het voertuig van De Beer door een derde, verweerder Souffiau, bestuurd werd, zodat verweerster, gesubrogeerd zijnde in de rechten van de slachtoffers, ertoe gerechtigd was vanwege Souffiau de terugbetaling te eisen van de sommen welke zij aan de slachtoffers uitbetaald had» (8). Een soortgelijk geval

(1) Rb. Brussel, 26 juni 1964, *R.G.A.R.*, 1965, 7385 met noot P. DUMOULIN.

(2) Rb. Brussel, 26 juni 1964, *o.c.* ; Rb. Charleroi, 14 januari 1966, *R.G.A.R.*, 1966, 7611.

(3) Kh. Verviers, 18 juni 1964, *R.G.A.R.*, 1965, 7386.

(4) Cass., 4 april 1963, *R.W.*, 1963-64, 915 ; Cass., 2 april 1965 *R.W.*, 1965-66, 442 ; *Pas.*, 1965, I, 830.

(5) Hof Brussel, 18 december 1972, *R.G.A.R.*, 1973, 9084, met noot J.-L. FAGNART ; Rb. Antwerpen, 5 april 1973, *R.G.A.R.*, 1975, 9388, met noot A. ANDRIEN.

(6) Cass., 11 juni 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 1017 ; *Pas.*, 1971, I, 966.

(7) FAGNART, *o.c.* ; *R.P.D.B.*, Compl. III, «Assurances Terestres», 390, nr. 558.

(8) Cass., 25 september 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 104 ; *R.W.*, 1974-75, 890 ; *Pas.*, 1975, I, 93.

is dit waarover het Hof van Beroep te Brussel te oordelen had (9) : een garagehouder veroorzaakt een ongeval met het voertuig van één zijner cliënten. In de eigenaarspolis worden de verzekerde bestuurders beperkt tot een aantal met name genoemde personen. Het Hof van Beroep besluit dat er samenloop is tussen eigenaarspolis en garagepolis. Ten onrechte evenwel : beide verzekeraars zijn weliswaar gehouden de benadeelden te vergoeden, maar daarom is er nog niet noodzakelijk pluraliteit van verzekeringen. Hiertoe is immers vereist dat beide verzekeraars de aansprakelijkheid van éénzelfde persoon dekken. Welnu, in de eigenaarspolis was er helemaal geen dekking voorzien ten voordele van andere bestuurders behoudens de met name genoemde.

Sinds het cassatiearrest van 18 juni 1953 wordt omzeggens algemeen aanvaard dat artikel 12 van de wet van 11 juni 1874 welk een regeling voorziet ingeval van samenloop van verzekeringen, evenzeer van toepassing is op aansprakelijkheidsverzekeringen. Luidens dit artikel 12 dient alsdan de voorkeur gegeven aan de oudste polis. Wat dient hier nu onder verstaan te worden ? Deze vraag werd t.a.v. ons toepassingsgeval door de rechtspraak op zeer uiteenlopende wijze opgelost.

Sommigen geven de voorkeur aan de *dagtekening* van de polis (10). Anderen daarentegen zijn van oordeel dat de oudste polis deze is die het eerste uitwerking heeft. Maar ook dan lopen de meningen uiteen. Zo werd geoordeeld dat de polis van de garagehouder slechts uitwerking heeft vanaf het ogenblik dat het voertuig aan hem wordt toevertrouwd, zodat de eigenaarspolis, noodzakelijk de oudste is (11). Anderzijds werd beslist dat de polis van de garagehouder steeds anterior is vermits de eigenaarspolis de aansprakelijkheid van de garagehouder pas dekt van zodra het voertuig aan hem werd toevertrouwd, terwijl zijn eigen polis reeds voordien effect sorteerde (12).

Hier zal gepoogd worden aan te tonen dat in geval van samenloop het steeds de verzekeraar van de garagehouder is die uiteindelijk de schadevergoeding zal moeten dragen.

Keren wij terug tot het uitgangspunt : artikel 3 WAM. Wat is de aard van deze bepaling ? Volgens het Hof van Cassatie maakt dergelijke bepaling een beding *ten behoeve van een derde* uit ten opzichte van iedere houder of bestuurder, zodat deze zich zelfstandig en rechtstreeks kan beroepen op de in zijn voordeel bedongen dekking met betrekking tot het verzekerde

(9) Hof Brussel, 11 januari 1974, *R.W.*, 1974-75, 535.

(10) Hof Brussel, 10 maart 1966, *R.G.A.R.*, 1966, 7750 ; Kh. Gent, 15 oktober 1966, *R.W.*, 1966-67, 365 ; *R.G.A.R.*, 1967, 7790 met noot DUMOULIN.

(11) Hof Brussel, 11 januari 1974, *R.W.*, 1974-75, 535 ; Hof Brussel, 22 mei 1967, *R.G.A.R.*, 1968, 8064 ; Hof Gent, 6 december 1965, *R.W.*, 1965-66, 1063 ; *R.G.A.R.*, 1966, 7610 ; S. FREDERICO., «Overzicht van rechtspraak (1965-1968), Verzekeringen», *T.P.R.*, 1969, 299, nr. 77.

(12) Rb. Charleroi, 14 januari 1966, *o.c.* ; Kh. Verviers, 18 juni 1964, *o.c.*

voertuig (13). Veroorzaakt een toevallige bestuurder een aanrijding dat zal de verzekeraar diens burgerlijke aansprakelijkheid dekken.

Zoals men weet mag de verzekeraar zich krachtens artikel 11, § 2 WAM een recht van regres voorbehouden zowel tegen de verzekeringsnemer als tegen de verzekerde, niet- verzekeringsnemer en maakt hij van deze mogelijkheid gebruik in de artt. 24 e.v. van de modelpolis. Beging de verzekerde (al dan niet verzekeringsnemer) bijvoorbeeld een zware fout en heeft de verzekeraar zich hiervoor een regresrecht voorbehouden, dan mag hij de aan de benadeelde uitgekeerde sommen verhalen op de verzekerde. Voor de Belgische rechtspraak en rechtsleer, dit in tegenstelling tot de Nederlandse opvatting, is dit regres tegen de verzekerde, niet-verzekeringnemer zuiver contractueel (14). Men is immers van oordeel dat diegene die achter het stuur van een verzekerd motorvoertuig plaatsneemt»... met de hem betreffende bedingen van de verzekeringsovereenkomst instemt zowel wat betreft de verplichtingen die hem deswege ten laste vallen als de voordelen die hem daaruit ten goede komen» (15). De derde-bestuurder treedt dus toe tot de overeenkomst tussen verzekeraar en verzekeringsnemer.

Is zulks dan niet in strijd met zijn hoedanigheid van derde-beneficiaris of anders gezegd, hoe kan een overeenkomst aan een «derde» ooit enige verplichting opleggen ? Geenszins, de derde-beneficiaris geniet enkel van het beding ten zijnen gunste binnen de perken van de overeenkomst tussen stipulant en belover. Het oorspronkelijk contract is zowel de bron als de maat voor zijn recht (16). Heeft de verzekeraar zich een regresrecht voorbehouden ingeval van zware fout van de verzekerde, dan geniet deze in dergelijke gevallen niet van een waarborg. Begaat de derde-bestuurder dus een zware fout, dan plaatst hij zich buiten de perken van de overeenkomst en is er geen beding meer ten zijnen gunste (17).

Men kan zich bijgevolg de vraag stellen of het nog zinvol is langer vast te houden aan de constructie van het beding ten behoeve van een derde, nu het Hof van Cassatie van oordeel is dat de derde-bestuurder is toegetreden tot de overeenkomst om zodoende het contractueel regres te kunnen verklaren. Is het niet consequenter aan te nemen dat de verzekerde niet-verzeke-

(13) Cass., 28 januari 1975, *R.W.*, 1975-76, 1233 ; *Arr. Cass.*, 1975, 596, *R.G.A.R.*, 1976, 9542, met noot M. MATHIEU ; *Pas.*, 1975, I, 552 ; Hof Gent, 24 mei 1976, *Bull. Ass.*, 1977, 81, met noot S. FREDERICQ, Hof Brussel, 23september 1965, *R.G.A.R.*, 1967, 7908, met noot M. MAHIEU ; zie ook de rechtspraak geciteerd bij LIMPENS en KRUIHOF, «Examen de Jurisprudence (1964-1967), Les Obligations», *R.C.J.B.*, 1969, 227, nr. 44.

(14) S. FREDERICQ., noot onder Cass., 28 november 1975, *R.C.J.B.*, 1978, 142 ; H. SONCK, «De regresvordering van de verzekeraar, tegen de verzekerde, die niet verzekeringsnemer is», *Jura Falc.*, 1976-77, 148.

(15) Cass., 28 november 1975, *R.W.*, 1975-76, 1995 met noot ; *Arr. Cass.*, 1976, 401 ; *Pas.*, 1976, I, 396, met noot E.K. ; *R.C.J.B.*, 1978, 142 met noot S. FREDERICQ ; Cass., 30 mei 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 1035 ; *R.W.*, 1975-76, 994 met noot ; *Pas.*, 1975, I, 936.

(16) DE PAGE, *Traité*, II, n° 696, 676.

(17) E.K. noot onder Cass., 28 november 1975, *Pas.*, 1976, I, 399.

ringsnemer steeds geacht wordt te zijn toegetreden tot de overeenkomst van de verzekeringsnemer met alle rechten (waarborg) en plichten (contractuele bepalingen die hem betreffen naleven en het gebeurlijk regres van de verzekeraar dulden) vandien.

Het beding in de polis dat dekking verleent voor de aansprakelijkheid van de derde kan dan als een aanbod aanzien worden ten aanzien van iedere toevallige bestuurder.

Wat indien aan de derde-bestuurder geen dekking wordt verleend, door bijvoorbeeld een beding dat de verzekeringsnemer als enige verzekerde aanziet ? Alsdan is er geen aanbod en kan er evenmin sprake zijn van aanvaarden of toetreden.

Berokkent de bestuurder schade aan derden, dan kunnen deze de verzekeraar aanspreken. Deze laatste komt hierbij dan geenszins een contractuele verbintenis na, maar enkel een wettelijke verplichting. Voor zijn verhaal op de bestuurder zal hij dus ook niet kunnen bogen op een contractueel regres, maar staat hem enkel de vordering van de benadeelden ex artikel 1249 B.W. ter beschikking.

Door het voertuig in het verkeer te brengen wordt volgens het Hof van Cassatie de bestuurder geacht in te stemmen met de hem betreffende bepalingen van de verzekeringsovereenkomst. M.a.w. hij aanvaardt het aanbod. Een wilsuiting, zoals een aanvaarding, hoeft niet uitdrukkelijk te zijn, maar kan ook stilzwijgend geschieden (18), hetgeen het geval zal zijn wanneer een bepaalde handeling enkel maar als instemming kan worden uitgelegd of zelfs een niet-handelen door haar begeleidende omstandigheden als een wilsverklaring dient geïnterpreteerd te worden (19). Het loutere stilzitten wordt door sommigen zelfs als voldoende beschouwd indien het aanbod uitsluitend in het belang is van de geadresseerde (20). Welnu, het is niet onaannemelijk het achter het stuur plaatsnemen van het verzekerd voertuig als een aanvaarding uit te leggen. De bestuurder hoort immers te weten dat hij niet aan het verkeer mag deelnemen zonder verzekerd te zijn (21).

Kan men zulke «instemming» eveneens toerekenen aan de garagehouder die zijn burgerlijke aansprakelijkheid reeds verzekerd heeft ? De omstandigheden die in de vorige hypothese de toetreding tot de overeenkomst plausibel maakten zijn nu niet meer voorhanden. Het is immers ten zeerste onwaarschijnlijk dat iemand zou toetreden tot een overeenkomst waarvan

(18) DE PAGE, *Traité*, II, nr. 523, 516 ; HEENEN, noot onder Cass., 16 juni 1960, *R.C.J.B.*, 1962, 312.

(19) KRUIHOF, MOONS en PAULUS, «Overzicht van rechtspraak (1965-1973), Verbintenissen», *T.P.R.*, 1975, 458, nr. 19.

(20) Zie bij H. AUBERT, *Notions et roles de l'offre et de l'acceptation dans la formation du contrat*, 1970, blz. 291, nr. 316.

(21) E.K., , o.c., Hof Brussel, 23 september 1965, *R.G.A.R.*, 1967, 7908.

hij de inhoud niet kent zonder daartoe genoodzaakt te zijn en die hem gebeurlijk in een nadeliger situatie zou kunnen brengen.

Vermits er vanwege de garagehouder geen «toetreding» kan aanvaard worden, is er geen samenloop meer en zal enkel de garagehouderspolis zijn uitwerking behouden.